

İBN ABDÜLBER es-SÜBKÎ

(ابن عبد البر السبكي)

Ebû'l-Bekâ Bahâüddin
Muhammed b. Abdilberr
b. Yahyâ es-Sübkî
(ö. 777/1375)

Şâfiî fakihî.

Sübkî ailesine mensup olup 707 yılı Rebîülevvelinde (Eylül 1307) doğdu. Kutbüddin es-Sünbâtî, Zeynüddin el-Ketnânî ve diğer âlimlerden fıkıh, dedesi Sadreddin ile Alâeddin el-Konevî ve amcasının oğlu Takıyyüddin es-Sübkî'den usûl-i fıkıh ve usûlü'd-dîn, Ebû Hayyân el-Endelüsî'den nahiv, Kadı Celâleddin Hatîb el-Kazvînî'den meânî dersleri aldı. Mizzî, Bîrzâlî, Cezerî, Haccâr ve Hâfız Ebû'l-Abbas ed-Dim'yâtî'den hadis okudu. Kendisinden başta oğlu Bedreddin olmak üzere Ebû Hâmid İbn Zahîre, Cemâleddin el-İsnevî, Şerefeddin el-Erzincânî, Şehâbeddin Ahmed b. İbrâhim el-Keşşî el-Hanefî gibi âlimler ders aldılar.

739 (1338) yılında Takıyyüddin es-Sübkî Dimaşk'a kadı olunca onunla birlikte Kahire'den Dimaşk'a giden İbn Abdülber bir süre sonra onun nâibi oldu. Burada Atabekîyye, Zâhiriyye, Berrâniyye, Revvâhiyye ve Kaymeriyye medreselerinde verdiği derslerle şöhreti yayıldı. 759'da (1358) Dimaşk'ta Takıyyüddin'in oğlu Tâceddin es-Sübkî'nin kadılık görevinden ayrılmasının ardından bir ay müddetle Dimaşk kadılığı yaptıktan sonra Trablus kadılığına tayin edildi. 765 (1364) yılında Kahire'ye dönen İbn Abdülber burada İzzeddin İbn Cemâa'nın kadı nâibliğine getirildi. Daha sonra kazaskerlik, kâdilkudâtılık, devlet bütçesinden yapılan her türlü alım satım işlerine bakan beytümâl vekilliği ve nihayet Memlûkler'de sultanın savaş vb. sebeplerle devlet merkezinden ayrılması halinde devlet işlerini yürüten, bütün işlemlerde kendi özel imza ve mührünü kullandığı için "es-sultânü's-sânî" diye anıldığı el-vekâletü's-sultâniyye (nâibu's-sultân, niyâbetü's-saltana) görevlerinde bulundu. 773'te (1371-72) Dimaşk kâdilkudâtılığına getirildi ve 777 (1375) yılına kadar bu görevde kaldı. 775 (1373) yılı başlarında ise Gazzâliyye, Âdiliyye ve Nâsriyye medreselerine müderris, Eşrefiyye Dârühadisi'ne hoca (şeyh) olarak tayin edildi. Ayrıca ölümünden bir ay önce Emeviyye Camii'nde hatiplik görevine getirildi. İbn Abdülber, bazı kaynaklara göre 777

yılı Rebîülevvel ayında (Ağustos 1375), bazı kaynaklara göre ise 13 Rebîülâhîr 777'de (11 Eylül 1375) vefat etti.

İbn Abdülber tefsir, fıkıh, usul, lugat, nahiv ve edebiyat ilimlerindeki geniş bilgisine rağmen çeşitli resmî görevleri sebebiyle eser yazmaya imkân bulamamış, yazmaya başladığı bazı eserleri ise tamamlamamıştır. Kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *Şerhu'r-Ravza* (Yahyâ b. Şeref en-Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibin* adlı eserinin şerhi), *Muhtaşarü'l-Maṭlab* (İmam Gazzâlî'nin *el-Vasîṭ*'inin Necmeddin Ahmed b. Muhammed tarafından yapılmış *el-Maṭlab* adındaki şerhinin muhtasarı), *Şerhu'l-Hâvi's-şagîr* (Abdülğaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvînî'nin *el-Hâvi's-şagîr* adlı eserinin şerhi), *Şerhu Muhtaşari İbni'l-Hâcib* (Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'in *el-Muhtaşar* adlı eserinin yarım kalmış şerhi), *Muhtaşarü'l-mezheb* (muhtemelen Şâfiî mezhebinin görüşlerinin özetlendiği bir eser). Ayrıca bazı kaynaklarda İbn Abdülber'in çeşitli şiirlerine de rastlanmaktadır (Safedî, III, 212-214; Süyûtî, I, 153).

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, III, 210-214; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, III, 127-129; a.mlf., *Târîh* (nşr. Adnân Derviş), Dimaşk 1977, s. 75, 101, 102, 249, 480, 481, 497; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, Beyrut, ts., III, 490-491; a.mlf., *İnbâ'ü'l-gumr*, I, 183-185; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, XI, 136-137; a.mlf., *el-Menhelü's-şâfi*, I, 97, 98, 410, 416; II, 81; III, 332; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 152-153; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, II, 130-131; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 253-254; *Keşfü'z-zunûn*, I, 625; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 125; Zirikî, *el-A'lâm* (Fetullah), VII, 55; Joseph Schacht, "Sübkî", *IA*, XI, 81-82.

 FERHAT KOCA
İBN ABDÜLHÂDÎ, Cemâleddin

(bk. İBNÜ'L-MİBRED).

İBN ABDÜLHÂDÎ, Şemseddin

(شمس الدين ابن عبد الهادي)

Ebû Abdillâh Şemsüddin
Muhammed b. Ahmed b. Abdilhâdî
es-Sâlihî ed-Dimaşkî
(ö. 744/1343)

Hanbelî fakihî ve muhaddis.

İslâmî ilimlerin çeşitli dallarında birçok âlim yetiştiren İbn Kudâme ailesinden olup dedesi Abdülhâdî'ye nisbetle İbn Abdülhâdî lakabıyla tanınmıştır. Ayrıca İbn

Kudâme el-Makdisî diye de anılır. 705 (1305) yılında Dimaşk'ın Sâlihiye mahallesinde doğdu. Çağdaşı olan tabakat müellifleri çoğunlukla doğum tarihi olarak 705 yılını verirken (Safedî, *el-Vâfi*, II, 161; İbn Kesîr, XIV, 210; İbn Tağrîberdî, II, 587) kendisiyle bilgi alışverişinde bulunmuş olan Zehebî bir yerde 705 veya 706 yılında (*Tezkiretül-huffâz*, IV, 1508), başka bir yerde 705'te veya ona yakın bir tarihte (*el-Mu'cemü'l-muhtaş*, s. 216), yine çağdaşlarından İbn Receb ise 704 yılı Receb ayında (Şubat 1305) doğduğunu belirtmektedir (*ez-Zeyl'âlâ Ṭabaḳâti'l-Hanâbile*, II, 436; ayrıca bk. İbn Tolun, II, 432; İbnü'l-İmâd, VI, 141).

Erken yaşlarda temel İslâmî ilimlerin öğrenimine başlayan İbn Abdülhâdî, asrının şeyhülkurrâsı kabul edilen İbn Bas-hân Muhammed b. Ahmed'den kıraat, Ebû'l-Abbas el-Endersî'den gramer, İbn Teymiyye'nin hocası Ebû Bekir Ahmed b. Abdüddâim es-Sâlihî, İsâ el-Mut'im, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî ve Zehebî gibi âlimlerden hadis ve rivayet ilimlerini, Mecdüddin İsmâil b. Muhammed el-Harrânî ve Hanbelî mezhebinin diğer bazı meşhur âlimlerinden fıkıh okudu. On yedi yaşlarında iken bir müddet Takıyyüddin İbn Teymiyye'den akaid ve kelâm dersleri aldı. İbn Abdülhâdî bu ilimlerin her birinde köklü bir öğrenim görmüşse de daha çok hadis ricâli, ilel, cerh ve ta'dîl konularında temayüz etmiş, Zehebî, İbn Kesîr ve Süyûtî gibi âlimler onu hadis hâfizleri arasında saymışlardır.

İbn Abdülhâdî, daha sonra öğretim ve telif çalışmalarına başlayarak Dimaşk'taki Ziyâiyye, Sadriyye, Sabbâbiyye ve Ömeriyye medreselerinde hadis dersleri verdi. Ömeriyye Medresesi'ndeki derslerine bazan tanınmış Hanbelî âlimleri ve Dimaşk halkından pek çok kişi de katılırdı (İbn Kesîr, XIV, 189). Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî onun görev yaptığı medreseleri sayarken Gıyâsiyye ve Mansûriyye (*Zeylû Tezkiretül-huffâz*, s. 50), Süyûtî de Gıyâsiyye'nin adını zikrediyorsa da (*Buğyetü'l-vu'ât*, s. 12), Dimaşk'ta özellikle Hanbelîler'in Gıyâsiyye adında bir medreseleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada Ziyâiyye kelimesi bir zühul eseri olarak Gıyâsiyye şeklinde yazılmış olmalıdır. Ayrıca Mansûriyye Medresesi de Dimaşk'ta değil Kahire'de olup İbn Abdülhâdî'nin Mısır'a giderek orada ders verdiğine dair kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Öğrencileri arasında Zehebî ile Selâhaddin es-Safedî gibi meşhur kişilerin de bulunduğu İbn Abdülhâdî'nin özellikle Zehebî ile olan ilişkisi bir hoca-talebe münasebetinden ziyade birbirinden faydalanan iki arkadaş ilişkisi şeklinde olmuştur (*el-Mu'cemü'l-muhtaş*, s. 216). Ahlâkî meziyetleri ve dinî ilimlerdeki derin vukufu ile çağdaşı olan âlimlerin takdirini toplayan İbn Abdülhâdî 10 Cemâziyelevvel 744 (30 Eylül 1343) tarihinde Dımaşk'ta sırtmadan öldü ve Kâsiyûn Mezarlığı'na defnedildi.

İbn Abdülhâdî'nin, hocası Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin hayatına dair müstaklil bir kitap yazması ve onun bazı görüşlerini savunmak için çeşitli risâleler kaleme alması, aralarında hoca-talebe ilişkisinin ötesinde köklü bir düşünce birliği bulunduğunu göstermektedir. Talebesi Safe-dî'nin, "Yaşasaydı ilimde şaşılacak derecede yükselecekti" (*A'yânü'l-âşr*, II, 425) diyerek övdüğü İbn Abdülhâdî, kısa süren hayatına rağmen yetmiş aşkın kitap yazarak Hanbelî mezhebi tarihi içerisindeki önemli yerini almıştır (eserlerinin listesi için bk. *Tenkihü't-Taḥkik*, neşredeninin girişi, I, 95-106; *el-Muḥarrer fi'l-ḥadis*, neşredeninin girişi, I, 43-53).

Eserleri. 1. *el-Muḥarrer fi'l-ḥadis*. Ahkâm hadisleri konusunda önemli kaynaklardan olan İbn Dakikül'îd'in *el-İlmâm fi eḥâdişü'l-ahkâm* (Beyrut 1406/1986; nşr. Hüseyin İsmâil el-Cemel, I-II, Riyad 1414/1994) adlı kitabının ihtisarı olup fıkıh kitapları sistematiğine göre düzenlenmiştir. 1304 hadis ve haber ihtiva eden eser Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, Muhammed Selîm İbrâhîm Semâre ve Cemâl Hamdî ez-Zehbî tarafından yayımlanmıştır (I-II, Beyrut 1405/1985). 2. *Tenkihü't-Taḥkik fi eḥâdişü't-Ta'lik*. Ebû'l-Ferrec İbnü'l-Cevzî'nin, Ebû Ya'lâ el-Ferrâ'ya ait *et-Ta'likü'l-kebir fi'l-mesâ'ili'l-hilâfiyye beyne'l-e'imme* adlı eserde geçen hadisleri tahkik ve tashih ettiği *et-Taḥkik fi eḥâdişü'l-hilâf* (nşr. Mes'ad Abdülhamîd Muhammed es-Sa'denî – Muhammed Fâris, I-II, Beyrut 1415/1994) adlı kitapta bulunan hadislerden bazılarının senedlerinin kısaltılması ve bazı yeni konuların ilâve edilmesiyle meydana getirilmiştir. İbn Abdülhâdî burada hadis râvileri, hadislerin sıhhat veya zayıflık derecesi ve İbnü'l-Cevzî'nin hakkında görüş belirtmediği bazı râvilerin hayatları hakkında geniş bilgi vermiştir. Hilâfla ilgili toplam 351 meselenin incelendiği eser-

de İbnü'l-Cevzî'nin bazı yanlışları ve çelişkileri de gösterilmiştir (I, 119-125, neşredeninin girişi). Eser M. Hâmid el-Fikî (Kahire 1954) ve Âmir Hasan Sabrî (el-Ayn 1409/1989) tarafından neşredilmiştir. 3. *Risâle laḥfe fi eḥâdişü müteferika za'ife*. Özellikle fıkıh kitaplarında çeşitli hükümlerin dayandırıldığı bazı zayıf hadisleri tesbit eden önemli bir risâledir (nşr. Muhammed İd el-Abbâsî, Dımaşk-Beyrut 1400/1980, 1404/1983; Riyad 1408/1987). 4. *Qavâ'idü uşûli'l-fıkh* (nşr. Cemâleddin el-Kâsimî, Dımaşk, ts., fıkıh ve tefsir usulüne dair iki risâle ile birlikte bir mecmua içerisinde). 5. *eş-Şârimü'l-münekkî fi'r-red 'ale's-Sübki*. Şâfiî âlimlerinden ve İbn Teymiyye'nin en büyük muarızlarından biri olan Takıyyüddin es-Sübki'nin kabir ziyareti konusunda İbn Teymiyye'nin görüşlerini tenkit ettiği *Şifâ'ü's-sekâm fi ziyâretü hayri'enâm* adlı eserindeki iddialara cevap vermek için yazılmıştır (Kahire 1318/1900; Riyad 1983; Beyrut 1985). Ancak İbn Abdülhâdî'nin bu eserine karşı İbn Teymiyye muarızları reddiye yazmaya devam etmişlerdir (bu reddiyeler için bk. Sübkî, neşredeninin girişi, s. 12). 6. *Ṭabakâtü 'ulemâ'i'l-ḥadis*. Eserde 350 hadis hâfızının hayatı anlatılmaktadır (nşr. Ekrem el-Bûşî – İbrâhîm ez-Zeybek, I-IV, Beyrut 1409/1989). 7. *el-'Ukûdü'd-dürriyye fi menâkıbü Şeyhilislâm Ahmed İbn Teymiyye* (nşr. M. Hâmid el-Fikî, Kahire 1356/1938; Beyrut 1406/1986; nşr. Hüseyin İsmâil el-Cemel, I-II, Riyad 1414/1994). İbn Teymiyye hakkındaki ilk kaynaklardan biridir. 8. *Fezâ'ilü's-Şâm* (nşr. Mervân el-Atıyye, MMLA'ır, sy. 49, s. 91-166; nşr. Mevdî Fethî es-Seyyid, Tanta 1408/1988). 9. *er-Red 'alâ Ebî Bekir el-Haḥḥib fi mes'ele'ti'l-cehr bi'l-besmele* (Dârü'l-kütüb-i'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 55).

İbn Abdülhâdî'nin kaynaklarda adı geçen diğer bazı eserleri de şunlardır: *Eḥâdişü'l-cem' beyne's-şalâteyn fi'l-ḥazar*, *Eḥâdişü ḥayâtü'l-enbiyâ' fi kubûrihim*, *el-Aḥkâmü'l-kubrâ*, *el-'İlmâm fi zikri mesâyihü'l-e'immeti'l-a'lam* (Kütüb-i Sitte müelliflerinin hayatına dair), *et-Tefsirü'l-Müsned*, *er-Red 'alâ İbn Diḥye*, *er-Red 'alâ İbn Tâhir*, *er-Red 'ale'l-Kiyâ el-Herrâsî*, *Şerḥu Elfiyyeti İbn Mâlik*, *Şerḥu Kitâbi'l-'İlel 'alâ tertîbi kütübü'l-fıkh*, *el-'Umde fi'l-ḥuffâz*, *Fezâ'ilü'l-Ḥasan el-Başrî*.

Bazı kaynaklarda, İbn Ferah'ın hadis te-
rimlerine dair manzumesinin İbn Abdül-

hâdî tarafından *Zevâlû't-terah fi şerḥi Manzûmeti İbn Ferah* adıyla şerhedildiği ve Fleischer'in bunu yayımladığı (Leiden 1895) belirtiliyorsa da (Serkîs, I, 167; Necîb el-Akîkî, II, 363) söz konusu eser İbn Cemâ'a'ya aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şemseddin İbn Abdülhâdî, *el-Muḥarrer fi'l-ḥadis* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî v.dğr.), Beyrut 1405/1985, neşredeninin girişi, I, 33-76; a.mlf., *Tenkihü't-Taḥkik fi eḥâdişü't-Ta'lik* (nşr. Âmir Hasan Sabrî), Ebûzabî 1409/1989, neşredeninin girişi, I, 17-112; a.mlf., *Ṭabakâtü 'ulemâ'i'l-ḥadis* (nşr. Ekrem el-Bûşî – İbrâhîm ez-Zeybek), Beyrut 1409/1989, neşredeninin girişi, s. 11-72; a.mlf., *Fezâ'ilü's-Şâm* (nşr. Mervân el-Atıyye), MMLA'ır, XLIX (1416/1995), neşredeninin girişi, s. 92-112; Ebû'l-Fidâ, *Târîḥ* (nşr. Mahmûd Deyyûb), Beyrut 1417/1997, II, 503; Zehebî, *Tezkiretü'l-ḥuffâz*, IV, 1508; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-muhtaş bi'l-muḥaddisîn* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Tâif 1408/1988, s. 215-216; Safedî, *el-Vâfi*, II, 161-162; a.mlf., *A'yânü'l-âşr* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1990, II, 425; Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî, *Zeylû Tezkiretü'l-ḥuffâz li'z-Zehbî*, Beyrut, ts. (Dârü lhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), s. 49-50; Sübkî, *er-Resâ'ilü's-Sübkiyye fi'r-red 'alâ İbn Teymiyye ve tilmizihî İbn Kayyim el-Cezviyye*, Beyrut 1403/1983, neşredeninin girişi, s. 12; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 189-210; İbn Râfî es-Selâmî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut 1402/1982, I, 457-459; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Ṭabakâti'l-Hanâbile*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), II, 436-439; İbn Nâsiruddin, *er-Reddû'l-uâfir* (nşr. Zührey eş-Şâviş), Beyrut 1400/1980, s. 62-64; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), II/3, s. 659-660; İbn Kâdî Şühbe, *Târîḥ* (nşr. Adnân Dervîş), Dımaşk 1994, I, 394-396; İbn Ha-cer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 331-332; İbn Tağ-riberdî, *ed-Delîlü's-Şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Hancî), II, 587; Burhâ-neddin İbn Müfliḥ, *el-Maḥṣadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymîn), Riyad 1410/1990, II, 360; Süyûtî, *Ṭabakâtü'l-ḥuffâz* (Ömer), s. 520-521; a.mlf., *Buḡyetü'l-uu'ât*, Kahire 1326/1908, s. 12; Nuaymî, *ed-Dâris fi târiḥi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 77, 143; II, 88-89; Dâvudî, *Ṭabakâtü'l-müfesssî-rîn* (Lecne), II, 83-84; İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-ceuheriyye fi târiḥi's-Sâlihiyye* (nşr. M. Ahmed Dehmân), Dımaşk 1981, II, 432-435; *Keşfü'z-zunûn*, I, 158, 406, 407; II, 1618, 1856; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 141; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâ-lî*, II, 108-109; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetra-fe*, s. 188; Serkîs, *Mu'cem*, I, 166-167; II, 1966; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 128; *İzâḥu'l-mek-nûn*, I, 330; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mu'errihine'd-Dımaşkiyyin*, Beyrut 1398/1978, s. 157-158; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşri-kûn*, Kahire 1980, II, 363; Abdullah b. Ali es-Sü-beyfî, *ed-Dürü'l-münaḥḥad fi esmâ'i kütübü mezhebi'l-İlmâm Ahmed* (nşr. Ömer b. Garâme el-Amravî), Beyrut 1416/1996, s. 221-224; Fer-hat Koca, "Hanbelî Mezhebi", *DİA*, XV, 544; C. Gillot, "Textes arabes anciens édités en Égypte au cours des-années 1987 à 1990", *MIDEO*, XX (1991), s. 485-488.

